

Mélyen tisztelt hölgyeim és uraim!

2 9
13
13
10
15
14
10
17
13

245

—

€

•

M4S 37 C 97

[illegible]

Az egyszerűség kedvéért, rögtön megállapítjuk, hogy palesztinai zene az az zene, amit a palesztinában élő zeneszerzők írnak. Minthogy tudtommal nincsen arab zeneszerző ebben az országban, legalább is európai értelemben vett zeneszerző, palesztinai komponisták alatt egyúttal mindég palesztinai zsidó komponistákat fogunk érteni. Továbbá még egy megállapítás: -amit azután az előadásom folyamán szeretnék kimutatni: a Palesztinán kívül élő és alkotó zsidó komponista írhat ugyan zsidó zenét, de semmiképpen sem palesztinai zenét. Ezzel szemben- és ezen van a hangsúly- a palesztinai komponista, amikor palesztinai zenét ír, egyúttal zsidó zenét ír.

Az isnert környezet-elmélet értelmében az egyén és így az alkotó-művész is, környezetének külső, tehát klimatikus és topografikus adottságainak van alávetve. A környezet természetrajza egyúttal megszabja a benne élő ember külső és belső arculatát. A környezet stílusa egyúttal a hozzátartozó nép vagy ember lelkiállapotának a stílusa is. Így pl. ha az északi ember csendesebb, zárkózottabb és inkább hajlamos a melankóliára, ez azért van, mert kevesebb és halványabb napfényt lát. A környezetében nagy szerepet játszik a hó, a jég, a köd és a sötét hangulatú horizont. Ezért a fantáziája is nagyobb: minden skót kastély személyzetéhez egyúttal egy pár házi kísértet is tartozik: a hegyek havas lejtőin manók és tündérek táncolnak. Egészen másképp áll a dolog a földközi tenger: majdnem állandóan felhőtlen, ragyogó kék ég alatt él, süt a meleg nap, és éles körvonalakat lát. Az élet és a környezet olyan szép, hogy érdemes realistának lenni. Egy ilyen meleg és érzéki környezet még a mitológiát is, igyekszik a földre hozni.

Az északi ember istenei és heroszai valahol a Valhallában iddogálnak: a déli ember azonban olyan kellemesnek találja a világot, hogy az isteneit és egyéb mitológiai hőseit is a földre invitálja. : amit mellel még mondva az itenek és félistenek nem is voltak meg annyira mert egy ilyen zinpompás és barátságos világban egyúttal hasonló pompás és barátságos nők is találhatók. Így tehát egész életérzésük ennek a külső világnak környezetnek, vagy még egyszerűbben: a tájképnek a következménye vagy lereagálása.

Itten azonban egy nagyon nagy külföldön élő zsidó zeneszerző, Arnold Schönberg (ezt a nevet ma már minden művelt embernek ismerni kell) Arnold Schönberg szavait kell idéznem: "A művészet, legkezdetlegesebb fokán, mindig egyszerű természetutánczás-azonban egymagasabb fejlődési fokozaton már nem a külső, hanem a belső természetet utánozza. Más szavakkal: a művészet, fejlődésének egy magasabb fokozatán nem azokat a külső tárgyakat vagy okokat ábrázolja, melyek az emberre benyomást gyakorolnak, hanem mindennek előlött, és főleg magát az impressziót, benyomást." Erre az idézetre azért volt szükség, hogy megértessük a népi művészet lényegét. Azt hiszem, hogy minden elvont elmélkedés helyett jobb lesz egy példát hozni.

Színhely a Galil hegyes-dombos vidéke. Idő egy késő nyári délután. Egy kerek domb tetején egy szál fa, egy juhnyáj és egy fiatal arab pásztor. A fiatal arab pásztor egyébb híján furulyázik. Nem messze tőle, egy kerek domb tetején egy szál fa egy juhnyáj és egy fiatal héber pásztor, aki egyébb híján ugyanazt csinálja, mint az arab kollégája szemben. Hangsúlyozzuk, hogy egy olyan héber legényről van szó, aki valamelyik ottani faluban született. Héber az anyanyelve, erő azonban nem is tud: egyszerűen a környezet egy organikus része, mint a fa fölötté és a juhnyáj körülötte.

Szóval furulyázik az arab, és furulyázik a héber: a tájkép, a világítás, és a szöben forgó személyek foglalkozása, ugyanaz. : de mindkettő primitív nádhangszeréből egészen más melódia fog szólni. Bármilyen legyen zenés kedvük közvetlen külső vagy belső oka: tájkép, élet, halál, szerelem, mindketten másképpen reagálnak rá. - Ez érthető is, mert hiszen mindketten más, egymástól erősen különböző szellemi környezetből jönnek. Más a zsidó falú mögött álló szellemi háttér, és más az, ami az arab falu megett áll. Szociális és kulturális tényezők, szabják meg az ugyanazon szellemi közösséghez tartozó egyént lelki világának a képét. Ennek megfelelően az egyén érzelmi életében is a szellemi közösség történelmi öröksége fog megnyilvánulni. Ha figyelemmel kísértük a fejtegetések gondolatmenetét, a külső való világ tájképétől a belső, szellemi, érzelmi világ tájképéig, úgy nem lesz nehéz megérteni a palesztinai zene mibenlétét, valamint azoknak az embereknek a szerepét, akik ezt a zenét csinálni szokták. Az alkotó művész egy szellemi közösség aktív tagja, aki szavakban vagy színekben vagy zenében a közösség lelki tájképében visszatükröződő külső tájképet, történeteket és

életet írja le. A leírás, ha igaz akar lenni, a sellemi közösség lelkiületének a fogalmaival, sajátágaival szerves- tehát stilusos egybehangoltsággal kell történni.

A palesztinai művész pl. azt mondja a közössége többi tagjainak: "nézzétek és halljátok! így érezzük mi a világot: a hegyeknek és a szikláknak ilyen a színe minálunk: így világít az ég és a tenger: így hangzik az erdő bűzamezős és a tenger éneke: így énekelnék este a legények és a leányok a falu mellett: ez az ország."

Hisszük, hogy minden ember, gyenge pillanataiban látja és hallja jó maga is mindezeket: de a költő, a festő, és a muzsikos valahogy mégis csak jobban és élesebben: ők segítenek nekünk hallani és látni- és ki nem érezte még a felismerés nagy gyönyörét egy jó versben, képben vagy zenében" hiszen így láttuk és hallottuk mi is, ezt nekünk és rólunk írták!

A művész azonban egyúttal fokozott mértékben magában hordja a szellemi közösségének egész történelmi múltját és hagyományait, és főleg közösségének egész koncentrált sajátosságát. A dy vagy Bartók az igazi és jó értelemben vett magyar lelkiség legnagyobb képviselői és leirói.: mindketten népük sajátosságainak legjobb jellemzői, és egy szellemi vidékről származnak.

Schönberg előbb említett meghatározása, mely szerint a művész nem a külső okot, hanem ennek lelki visszatükröződését írja le művében," minden mai művészetszemlélet alapját képezi.

Ime egy példa: A Palestine Orchestra nemrég mutatta be a nagy Sovjetkomponista Sostakovics hetedik, ugynevezett Leningrad szimfoniáját. Már most: téve az, aki e mű meghallgatása közben azt hiszi, hogy Sostakovics ebben a szimfoniában magát a háborút: az ostromolt várost, az ellenséget, repülőte madásokat és rohanó tankokat, egyszóval a háború külső requisitumait és történéseit írja le. A komponista (ő maga is megmondott: arról az emberről beszél, aki az ostromolt városban van, s azt védelmezi: főleg pedig arról, hogy mit érez az az ember. Így tehát ~~egy~~ nagy külső történések lelki vetületéről számol be, azaz: szenvedés, hősi önfeláldozás, kitartás, emlékezés a békebeli jó idők idylljéről, főleg pedig a törhetetlen hit az eljövendő győzelemben: ez a Leningrad szimfonia mondanivalója. Egy nagy külső tragédia élménye. Nem csoda tehát, hogy minden orosz: sőt minden ember, aki a fasizmus elleni táborban van, saját élményének érzi Sostakovics muzsikáját.

Visszatérve a palesztinai zenére, és megvizsgálva a jisuval reáliskülső és belső adottságait, felmerül a nagy kérdés: lehet-e egy egységes szellemi közösségről beszélni, egy olyan országban, melynek lakossága (csak a jisuvról beszélve) a világ annyi különböző vidékéről került ide. Hiszen az orosz, lengyel, német, közép és déleuropai, valamint északafrikai és előázsiai zsidók, mind-mind egy különböző idegen kultúra szellemi és eszemi termékei. Az orosz-zsidó hangversenyközhetség Tsajkovskyra, a német: Wagnerre és Brahmsra, a magyar pedig: Bartókra és Kodályra esküszik. A kérdés tehát az, hogy lehet-e egy sajátos, és egységes szellemi világról beszélni a jisuval kapcsolatosan, amikor a lakosság intellektuális tájékozódása ilyen vegyes összetételű. Lehet-e ezt a sokfajta idegenből hozott kultúrát egy egységes, és a helyi feltételeknek megfelelő sajátos szellemi formába önteni? - azt hiszem, ha nem, pillanatnyi külső látszólagos történelmi türelmetlenség alapján ítélünk, a válasz egy határozott és biztos igen lesz!

A reális élet, a klíma, továbbá a társadalom, gazdasági és politikai viszonyok azok a hatóerők, melyek tekintet nélkül az egyén egy más világból idehozott beállított-ságára ezt az egybeolvadást irgalmatlanul végrahajtják. ~~Aki~~ nem tud új életviszonyokhoz alkalmazkodni, - amint ezt egy természetrajzi törvény állítja- halálra van ítélve. Mindennapi életünkben ennek az összeolvadási folyamatnak számtalan tünetét tapasztalhatjuk. A szülő még szánalmasan dadog héberül, a gyerekei már ebben a nyelvben éreznek, gondolkodnak és tanulnak. A héber színház, a héber sajtó, egészen jó üzlet kezd lenni, mert egyre többen vannak, akik egy Habimah-előadást, vagy egy napilap cikkeit megértik. Egyre többen vannak, különösen az asszimilációból hazatérők között, akik végre felfedezik, hogy a mi népi szellemünk hatalmas múlttal és kultúrtermékekkel rendelkezik. A palesztinai komponista is kapcsolatot keres a zsidó népi géniusz nagy materializációival. Érti és hallja múlt zsoltárait, prófétáit- Hiobot és az Énekek-Énekét: a babiloniai skolastika nagy ~~zsidó~~ emlékét, a Talmudot. Érti a spanyol-arab zsidó korszak grandzenyori költőit. Alcharizit, Ibn Ezrát, Juda Halevit és Ibn Gavirolt, akik a legeleg-sabb héberséggel énekeltek Istenről, Ciónról, szép nőkről és jóborról.

Mindezen korszakokban megnyilvánuló népi szellemiségünk egy egységes és sajátos héber szellemiség volt. Itt van pl. a Biblia. A Biblia hazájában élő komponista úgy érzi, hogyha valakinek, úgy neki van a legtöbbjoga ahhoz, hogy a könyvek könyvéhez zenét írjon, idegen, más népek komponistái mellett. Érti, hogy ez a könyv. erről a kis országról, s talán nem is annyira kis országról, mint inkább arról a végtelen nagy birodalomról szól, mely egyszer ezen kis ország lakosságának a lelkében terül el. Azonban a nagy történelmi remniszcencia'kon kívül a Biblia valóban tele van konkrét zenei elméletekkel. Illik tudni, hogy a Biblia héber szövegének szavai alatt és felett kis jelek találhatók, amiket héberül "taaméha krija"nak neveznek. Ennek a kifejezésnek az értelmi fordítása kb. a recitáció helyes hangsúlyozása. Az összes régi népek ősi szentkönyveiben megtalálhatjuk egy ilyenszerű recitáció sajátos félig éneklő félig deklamáló -jellegű dallamosságát. Ilyen a katolikus istentisztelet, az arab koránolvasás, vagy a szanszkrit védák előadása. A bibliai szöveg kantillációjaiban az említett jelek keletkezését egyes történészek Ezrának, a babilonai fogságból Jeruzsálembe való visszatérésének idejéig vezetik vissza; sőt, ezen felfogás szerint maga Ezra találta fel ezen jeleket, abból a célból, hogy a visszatérő népnek megkönnyítse a bibliai szöveg megértését. Más tudósok véleménye szerint a trópusok, ahogy a jeleket még nevezni szokták, egy sokkal későbbi korból származnak., Krisztus után a negyedik vagy ötödik századból. Valószínű azonban, hogy a trópusokban lerögzített rövid dallamtöredékek (minden péntek este hallható a rádió bibliaolvasásban) egy hosszú történelmi korszak zenegyakorlatának fennmaradt emlékei. Feltételezhető tehát, hogy már a második templom idejében is énekeltek őket. Mindebből, ami a palesztinai zeneszerzőt érdekli, az a felismerés, hogy ezekben a dallamtöredékekben az ősi héber zeneérzés stílusa nyilvánul meg. A Bracha Zfira által énekelendő "Az Úr az én pásztorom" című zsoltárhoz írt zenében alkalmuk lesz ezen trópusok kompozitorikus feldolgozását megfigyelni.

A palesztinai komponista, amikor az Európából magával hozott idegen zenei hatásokat le akarja fejteni magáról, népünk közös zenei jellemvonásainak más forrásai után is keresgél. Egy ilyen biztos forrás- Bartók óta mindannyian tudjuk- a népi zenében található azokban az egyszerű, az egész nép által énekelte dalokban, melyeket nemzedékek nemzedékre hagyott örökségül. Ezek egyik fő jellemvonása, hogy ma már senki sem tudja, hogy ki komponálta őket: úgy érezzük már, hogy maga a nép. A nemzedékek folyamán mindenki közreműködött a dal végső kialakulásában, éppen éneklésük által. Hol vannak a mi régi népdalaink, melyek a mi, közös népi lelkiségünket fejezik ki?! Mindenesetre azokban a helyeken, ahol a mi népünk az többé kevésbé zárt egységben huzamosabb ideig él és ahol a gazdanépek kultúrája nem semmisítette meg teljesen a sajátos ősi kultúrát. Nagy folklóristánk, Idelssohn munkái után, tudjuk, hogy azon zsidó közösségek, melyek megőrizték valamit az ősi szokásokból, kultúrából, liturgikus és világi vonatkozású költészetükből és énekeikből, főleg Keleteurópa és a Földközi tenger környékén találhatók. A palesztinai komponistát azonban, érthető okokból jobban érdekli a babilóniai, a szíriai, a perzsiai és az északafrikai zsidóság zenei hagyománya, mert egységesen az klimatikus és földrajzi viszonyok, másrészt a környező népek semita rokonsága közelebb állanak a héber ember hazai viszonyaihoz, nyelvéhez, temperamentumához és külső környezetéhez, és éppen ezért kevésbé hamisították meg a héber sajátosságot, mint pl. a keleteurópai környezet. Ez az oka annak, hogy a palesztinai komponista olyan szívesen dolgoz fel babilon, perzsa, és szíriai népdallamokat, melyeknek valódi interpretálója Bracha Zfira. Hangjában és előadásában fájunk ősi sajátos jellege nyilvánul meg, amit semmilyen idegen hatás sem tudott meghamisítani. Bevallom, én magam is először Bracha Zfira hangján keresztül éreztem meg, hogy mit jelent egy héber, egy semita dal: sokat tanultam tőle.

Most még befejezésül egész röviden a palesztinai komponista munkájában döntő fontosságú szerepet játszó tényezőről kell beszélnem. Ez a döntő tényező a héber nyelv. Nemcsak a nyelv szellemi, ideológiai vonatkozásaira, hanem egész egyszerűen a nyelv zenei hatásaira célok. Minden muzsikusként tudja, hogy a legmagasabbrendű hangszer vagy zenekari mű is végeredményben az egyszerű népdal, ritmusaira és métrikájára vezethető vissza. A népdalban viszont szavakra énekelünk, azonban a szavaknak nálló rithmusa, emelkedése és esése van. Tehát a velük énekelte dallamnak a nyelv sajátosságaihoz kell